ՄԵՂՈՒ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ;

ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՒ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

ԹԻՒ 18 31 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՈՒ· ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

— 1858 —

ՄԵՂՈՒ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԹԻՒ 18 1858 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 31

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐ

Սպարտացիք՝ Տիոսկուրեանց նախնի պատկերները Տօտան կը կոչեն: Այս տոքանները երկու երկայն փայտեր են, իրարու զուգահեռական եւ իրարմէ հաւասար հեռաւորութեամբ երկու փայտէ զաւազաններով իրարու միացած: Այս փայտերուն անբաժանելի միութիւնը կերեւայ քէ այս երկու աստուածոց մէջն եղած բարեկամութիւնը ցուցընելու համար է: Դուք ալ, Նիկրինո՛ս եւ Կուինտո՛ս, որ անոնց օրինակին կը հետեւիք, ընծայեմ ձեզի եղբայրական սիրոյ վրայ այս ճառը, զոր ձեզի արժանի կը կարծեմ, եւ որ ձեր երկուքին ալ հասարակաց ։ եւ որովհետեւ դուք արդեն ասոր մէջ ամփոփված խրատները կը կատարէք՝ ձեզի համար ասի կրթութեան դասագիրք մ՚ըլլալեն աւելի, ձեր վարմունքին վկայութիւն մը պիտի ըլլայ, բարեգործութեանց ականատես եղած ըլլալով, ձեր բարի գործոց ալ համեստ հոգիներէ հաւանութիւն ստանալը տեսնե-

լով՝ աւելի հաստատ կամք մը պիտի ունենաք առաքինութեանց կիրառութեան համար:

Արիստարքոս՝ Թեոդիկտոսի հայրը, իմաստակներուն բազմութիւնը ծաղրելու համար, կըսեր թէ, ատենօք ամենը եօթը իմաստուն կը հաշուէին. բայց իր ատենը, հազիւ այնչափ մարդ կը գտնըվէր, որ ինքզինքը իմաստուն չը ցուցնէ: Ես ալ կը տեսնեմ որ ատենօք եղբարց մէջ ատելութիւնը որչափ չնաշխարհիկ էր նէ՝ այսօր ալ եղբայրական բարեկամութիւնը այնչափ հազուագիւտ է: Առջինները օրինակները թատրոնները կը դրկըվէին, ու ողբերգութեանց նիւթ կըլլային՝ իբրեւ արտաքոյ կարգի եւ գրեթէ առասպելեալ եղելութիւններ: Հիմայ եղբայրական միութիւնը այնչափ զարմանք կը պատճառէ, որքան որ ատենօք այն Մոլիոնիզներուն տեսքը, որոնց երկու մարմինը սերտ կերպով միացած էին իրարու: Երկու զանազան մարմիններ մէկ հոգիէ մը շարժըված տեսնելը, որչափ անհաւատալի հրաշք մ'է նէ՝ նոյնչափ անհաւատալի է գտնել անանկ եղբայրներ, որոնց հասարակաց ըլլայ իրենց հօրմէն ժառանգութիւն մնացած ստացուածքը, բարեկամներնը եւ գերիները:

Սակայն բնութիւնը մեզի շատ մօտ եւ գրեթէ մեր մէջը դրած է եղբարց մէջ տիրելու ներդաշնակութեան զգալի օրինակ մը: Մեր մարմնոյն անդամոց մեծ մասը են հարկաւորները, կրկին են. կամ սանկ ըսենք, եղբայր եւ երկուորեակ են. ինչպէս ձեռքերը, ոտքերը, ականջները եւ քիթի ծակերը: Զատ զատ ըլլալնուն պատճառն այն է, որ իրարու անդրադարձաբար օգնեն եւ գիրար պահեն. իսկ իրարու հետ վիճելու կամ կռուելու նիւթ՝ ամենեւին ոչ: Ձեռքը, ան ալ մէկ քանի անհաւասար մատերու բաժնըված՝ այս միջոցով են օգտակար եւ աջողակ գործարանն է. այն աստիճան որ նախնի Անաքսարքոս, ձեռքին կազմութեան մէջ կը գտնէր մարդկային իմաստութեան եւ իմացականութեան սկզբունքը: Բայց ասի բոլորո-

վին հակառակն է: Մարդս ձեռք ունենալուն համար չէ՛ որ կենդանեաց են խելացին է. հապա բնութենեն հանճար եւ ճարտարութիւն առած ըլլալուն համար է. որոնք այս գործարաններուն արժէքը տալը գիտեն:

Յայտնի է, որ բնութիւնը, մի եւ նոյն սերմեն եւ մի եւ նոյն սկզբունքեն, երկու, երեք եւ ալ աւելի եղբայրներ շինելովը, անոնք իրարմէ զատած չէ՛ որ կռիւով ապրին, հապա իրարու աւելի դիւրութեամբ օգնեն: Այն երեք գլխով եւ հարիւր ձեռքով հսկայները, եթէ իրաւցընէ եղած են, իրենց անդամները իրարու միացած ըլլալով, զատ զատ չէին կրնար գործել եւ իրարմէ բաժնըվիլ: Բայց եղբայրներ կրնան 'ի միասին բնակիլ եւ ճանապարհորդել. հասարակաց գործերը վարել կամ միատեղ գետինը մշակել, երբ կը սնուցանեն իրենց մէջ բնութեան իրենց ներսի դին դրած բարեկամութեան եւ բարեսիրութեան այս զգացմունքը: Եթէ զանի կործանեն, կը նմանին ոտքերու, որ իրարու վրայ ելնելու կը ջանան կամ մատներու, որ իրարու մէջ կը փատտըվին եւ բնութիւնը բընդաղատելով իրար կը հանեն:

Մարմնոյ մը մէջ, ուր իրարու հակառակ սկզբունքները, օրինակի համար, ցուրտն ու տաքը, չորն ու խոնաւը, մի եւ նոյն բնութեամբ կանոնաւորված' հասարակ սնունդ մը կառնեն' իրենց կատարեալ հաւասարակշռութենեն այն քաղցր ներդաշնակութիւնը կը ծագի, այն առողջ սահմանադրութիւնը, որուն չը գտնըված տեղը հարստութիւնները, արդունական իշխանութիւնն անգամ, որ զմարդ ազատաձոյ հաւասար կընէ, անհաճոյ եւ անօգուտ են: Բայց մեր մարմնոյն այս սահմանադրական սկզբունքները իրարու դեմ դարձած ըլլալուն պէս' անոնց վախճանը կենդանի եակին ցաւալի կործանումը կըլլայ: Նոյնպէս, եղբայրական միութիւնը ընտանեաց զօրութիւնն է, եւ սանկ ըսեմ, առողջութիւնն է: Անով, բարեկամները, մերձաւորները, նուազածուաց բարեկարգ խումբի մը պէս, իրենց գործոց, իրենց խօս-

քերուն եւ մինչեւ անգամ իրենց խորհրդածութեանց մէջ կատարեալ համաձայնութիւն մը կը դնեն:

Բայց ապստամբութեան մէջ, թէ սրահին ալ պարթեւներէ իր բանին ունի:

Զրպարտիչ գերի մը, շողոքորթ ծառայական մը կամ նախանձոտ քաղաքացի մը աջողակութեամբ կը սպրդի եւ իշխանութիւնը կը յափշտակէ: Հիւանդ մը իրեն յարմար կերակուրներուն դժկամակութիւն ունի, եւ անկարգ ու վնասակար ախորժակ ունի: Այսպէս ընտանիքի մը մէջ անկանոնութիւնն ու կասկածը վտանգաւոր ընկերութիւններ կը հրաւիրեն, որ դուրսեն կուգան ու բաժանման դատարկ բողած տեղը կը բռնեն:

- Արկադիայի ըղձապատումը, որուն վրայօր կը խօսի Հերոդոտոս, պարտաւորեցաւ իր կորուսած ուրիշ տեղ փայտե շինել տալու: Եղբայր մը, որ իր եղբօրը հետ խռոված՝ կերթայ հրապարակներուն մէջ օտար մը կը բռնուէ, ձանի իրեն բարեկամ ընելու, կը նմանի այն մարդուն որ իր կենդանի անդամներէն մէկը կտրել տալով, անոր տեղ շինուած մը կը դնէ: Մեզի բարեկամներ փնտռել սուռող կարօտութիւնը մեզի կիմացընէ թէ խնայութեամբ եւ խնամքով պահելու է այն բարեկամները, որ մեզի միացած են արիւնով: Բնութիւնը մեզի ստեղծած չէ ամենեւին, որ առանց բարեկամի, առանց ընկերութեանց եւ կատարեալ առանձնութեան մը մէջ ապրինք, որ երկար ատեն չեինք կրնար դիմանալ: Ռատի Մենանդր իրաւամբ կըսէ

Զի թէ խաբեմ մէջ, մոմ հանապազորեայ մեր գոնէց մէջէ, որ է փոխանիւք զոմ՝ վարհիւ մեր գործերը. ով է՞ հայր, հաստատ գոյ ելանէ բուրէ, երբ սրանդ զուարդն մեր բարեկամ:

Ցիրաւի, բարեկամութեանց մեծ մասը ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ ստուեր մը կամ տկար պատկերներ այն առաջին սիրոյն, որ բնութիւնը մեր նեբսի դին կը տպաւորէ մեր ծնողացն ու

եղբարցն համար: Այս ակնածելի զգացմունքը չը յարգող անձը, զո՞վ կրնայ համոզել թէ օտարին վրայ կատարեալ սէր կրնայ ունենալ. եւ ի՞նչ գաղաբար կրնայ ունեցվիլ մէկ անձի մը վը-բայ, որ ազգաւ ձայնով կամ իր համակաց մէջ եղբայր կը գոչէ օտար մը, երբ ինք իր բուն եղբօրը հետ քայլ մ'անգամ առ-նել չուզեր: Խենդութիւն մի է զէշ վարվիլ իր եղբօրը հետ ու անոր արնանը խնամքով զարդարել: Բայց խելացիի՞ գործք է օտարը եղբայր անուանով պատուել եւ ատել ճշմարիտ եղբայ-րը, որ մեզի միացած է հն սրբազան եւ հն զօրաւոր կապե-բով. այն է բնութեան կապերովը :

Կը յիշեմ որ Հռովմ եղած ատենս երկու եղբարց մէջ հաշ-տարար բռնրվեցայ: Անոնցմէ մէկը իմաստասիրութիւն դաս կը տար. բայց ինձի հաստատեց թէ, ոչ միայն եղբայր, այլ ի-մաստասէր այ ըսվելու անարժան էր, թէպետ ինքզինքը իմաս-տասէր անուանով զարդարած էր: Զանի յորդորեցի իմաստա-սիրութեան վայլած կերպով վարվելու եղբօր մը հետ, որ գի-տութիւններէ անմասն էր: Ինձի պատասխանեց « թող կրը-ված ջրպայ, կը խոստովանիմ. բայց կարի քիչ բան կը տեսնեմ որոնց մէջ անոր հետ մի եւ նոյն սկզբունքով եղած ըլլանք. — աղէկ կը տեսնեմ, ըսի իրեն, որ դուն մեծ բանի տեղ չես դներ արեան այս կապերը. սակայն ամեն մարդ, եւ ուրիշ կերպով խորհողներն անգամ, ամեն ատեն կը կրկնեն, որ աստ-ուածներէն հարը, չը կայ մէկ բան մը, որ բնութիւնը, եւ անոր իրաւունքները պահպանող օրէնքները մեզ պարտաւորեն ա-ւելի յարգելու եւ պատուելու երբ ոչ մեր մերձաւորները » : Ուրեմն մարդիկ աստուածներուն աւելի հանոյ ուրիշ բան մը չեն կրնար ընել, երբ ոչ առատութեամբ եւ զոհ սրտով վը-ճարել անոնց կեանք եւ դաստիարակութիւն տուողներուն, ի-րենց անոնցմէ ընդունած ինն ու նոր բարիքներուն վաշխը. եւ աստուածներուն ընծայված ամբարշտութեան ամենամեծ փաստն ալ առ ծնողս եղած անտարբերութիւնն ու անարգանքն է :

Նաեւ, ուրիշ ամեն մարդու համար միայն անոնց գեղեցիկութիւնը ընելը մեզի արգիլուած է նե՛ւ, նօր մը եւ մօր մը համար եթէ միայն անոնց ըը վնասելը բաւական համարինք, եւ անդադար անոնց հաճելի եղած բանը կատարելու ըը ջանանք, մենք ամբարիշտ եւ սեղանակապուտ կը դասվինք:

Եւ տղայը ի՞նչ աւելի մեծ ծառայութիւն կրնան ընել իրենց ծնողաց, եւ ի՞նչ աւելի զոնացուցիչ զորավանաց ցոյց մը կրնան տալ անոնց իրարու վրայ սէր մը եւ անսպառ բարեկամութիւն մ'ունենալեն աւելի: Մարդ կրնայ դիւրութեամբ ասոր համոզվիլ նուազ կարեւոր բաներու միջոցով ալ: Թող տղայը իրենց ծնողաց յարգած զերին ջարջարեն, անոնց խնամոց նիւթն եղած արտերն ու տունկերը երեսի վրայ բողնեն, անոնց սիրելի եղած ձին կամ շունը անխնամ բողնեն, այս բարի եւ գթասիրտ ծերերը կը տրտմին: Յաւոր կը տեսնեն որ իրենց տղայքը, իրենց զարմանաց ենթակայ եղած երգերը, տեսարանները ու խաղերը կը ծաղրեն: Ուրեմն կրնա՞ն անոնգութեամբ տեսնել որ իրենց տղայքը ինքզինքին ատելութեան, անհամաձայնութեան կուտան որ զիրար կարհամարհեն եւ ամեն դիպուածի մէջ իրարու վնասելու եւ իրարմէ բարձր ելլալու կը ջանան: Բայց երբ ճշմարտապէս իրար սիրեն, եւ երբ, բնութենեն մարմնով իրարմէ զատված՝ իրենց սերը, ախորժակը, իրենց խորհուրդները, աշխատութիւնները եւ իրենց զուարճութիւնները կը միացընեն՝ այն ատեն այս եղբայրական բարեկամութեամբ իրենց ծնողաց ծերութիւնը երջանիկ եւ հանգիստ կընեն: Չը կայ հայր մը, որ զիտութիւններուն պատիւներուն ու հարստութիւններուն չափ չը սիրէ իր տղայքը. եւ հետեւաբար՝ զանոնք պերճախօս, հարուստ եւ աստիճանաւոր տեսնելուն չափ ուրախ չըլլայ զանոնք ճշմարիտ սիրով մը միացած՝ տեսնելով:

Կըսեն թէ Կիզիքեայ Ապոլոնիսը, Եւմենես թագաւորին եւ ուրիշ իրեք որդւոց, Ատաղոսի, Փիլետերի եւ Աթինեի մայրը, անդադար կուրախանար եւ աստուածներուն փառք կուտար,

ոչ թէ իր ճոխութեանն ու աստիճանին համար, հապա իր որդւոցը մէջ տիրապետող միութեանն համար. որոնց ետքի երեքը անդրանիկին պահապանն էին, որ աներկիւղ կապրեր իր սպառազէն եղբայրներուն մէջ: Ասոր հակառակ՝ Արտաքսերքսես, իմանալով որ իր Օքոս որդին իր եղբայրները սպաննել տալ ուզած էր, ցաւեն մեռաւ: Եղբայրներուն իրարմէ բաժնըվիլը, ինքնին միշտ աղետալի բան մ՝է կըսէ Եւրիպիդէս. բայց ամենեն եւել ծնողքները կը տրտմեցնէ: Այն որ իր եղբայրը կատէ, եւ աղէկ աչքով չը կրնար նայիլ անոր՝ հարկաւ իրեն կեանք տուող հօրն ու մօրն ալ չը կրնար ուրիշ կերպով նայիլ:

Պիսիստրատ, արդէն չափահաս տղայք ուներ, երբ նորէն ամուսնացաւ. եւ այս դիպուածին համար ըսաւ թէ, բարի եւ առաքինի տղայք ունենալով, անոնց նման տակաւին ուրիշներ ալ ունենալ կը փափաքէր: Պարկեշտ տղայքը, իրենց ծնողաց համար իրար սիրելը լրաւական չը համարելով, աւելի կը սիրեն իրար իրենց անդրադարձ բարեկամութեանն համար: Բարձր ձայնով կը խոստովանին, թէ իրենց ծնողաց պարտաւորած են մեծ երախտիքներուն մէկն ալ անոնց իրենց եղբայրներ տալերնին է. վասն զի անոնց իրենց բողնելիք են բանկագին եւ են քաղցր ժառանգութիւնը անոնք են: Ուստի Հոմերոս Տելեմաքայ ըշուառութեանց կարգը մեծ իրաւամբ կը դասէ անոր եղբայր չունենալը:

Զբ—ոնայ արդեն, թե՞յն մի տղայ մը դ—ա—ա իմ հօրս։

Բայց Հեղիոդոս իրաւունք չունի ուզելուն համար, թէ հայր մը միայն մէկ տղայ մ՝ունենայ իր ստացուածոց ժառանգորդ: Եւ ես կը զարմանամ Մուսայից աշակերտի մը կողմեն այսպէս խօսք մը լսելուս. անոնք այսպէս կոչված են, վասն զի ճշմարիտ եղբայրական բարեկամութեամբ մը միացած՝ միշտ միատեղ են:

Ուրեմն եղբայրական սերը այնպիսի կապակցութիւն մ՝ունի որդիական սիրոյն հետ՝ որ ծնողք սիրելուն ճշմարիտ մէկ ապա-

ցոյցն ու տղոց ալ իրար սիրելուն հաստատ դասն է: Ինչպես որ հակառակ օրինակն ալ ծնողած կողմեն տղոց իշխանութեան կուտայ իրար ատելու: Հայր մը, որ դատաստաններու, կռիւներու եւ եղբարց բաժանման մէջ ծերացած է եւ իր որդիքը համաձայնութեան կը յորդորէ՝

Բաժնէ՛ զանոնք, ի՞նչ իմաստով բաղդաւորեցան ծնունդքդ՝

Կը կորսնցուցեր իր վարմունքովն իր խօսքերուն ազդեցութիւնը: Ո՞վ չարհամարհեր Թէբացի Եւիոկղեսը, եթէ իր եղբօրը ըսելէն ետեւ թէ՝

Կէնիմ՝ ասելոց քաջութիւնը, որ ինքնիմ դժխեղց դէմ, յորժամ ելանեմ հարամ խոտորելոյ, բացարձակ էլեանութեամբ, ասորոյնէրուն վրայ

Կելնէ իր որդւոց ալ պատուիրելու

Ցարքել հաստատութիւնն, որուն դէմ բարեմոյ դէմ տալոյ դէմ ի գանձոյց. եւ պահէին տերոյ իսկերը՝ ունելու հաստատութիւնը բարեմոյ դէմ։

Կամ ի՞նչ գաղաբար կրնայ ունենցվիլ Ադրէի վրայօք, որ իր եղբօրը տուած այն սոսկալի հացկերոյթէն ետեւ, պարտք կը դնէր իր որդւոյն այս առածը:

Աբենայոնութիւնը եւ պերսի դէմոյն օգնել բարեմոյն, երբ ընտանութիւն դէմ է։

Արգիլեցէք որ ատելութիւնը եղբարց մէջ չը մտնէ. անի ծընողաց ծերութեան թշուառութիւնը կըլլայ. եւ տղոց համար աղետաբեր օրինակ մը:

Կրնայ նաեւ սա ալ ըսվիլ թէ այս ատելութիւնը գանոնք բնաջինջ կընէ իրենց թաղաքակցաց մտքին մէջէն: Վասն զի անոնք կը մտածեն թէ եղբայրներ, ամենամեծ ընտանութեամբ մեկ: սեղ սնած ու մեծցած՝ իրարու դէմ այնչափ ատելութիւն չէին կրնար ունենալ եթէ անոնց սիրտը աղտոտած չըլլար ամեն տեսակ մոլութիւններով: Ցիրաւի, շատ զօրաւոր պատճառներ պէտք է եղբայրական սիրոյ կապերը քակելու. եւ անոնց հաշտութիւնը այնչափ դժուար ընելու համար։

Ալ շարունակելի։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՏՊԱՅՔ

ՖՐԱՆՁԻՍԿՈՍ ՏԸ ՊՕՇԱԹՕ

Մեր պատմելիք զարմանալի տղան իր անունը անմահութեան տաճարին մէջ արձանագրելու չափ ատեն հազիւ կրցաւ ունենալ. ետքը պակսեցաւ աշխարհիս վրայէն, ու մարդ չը գիտէ ինչ ըլլալը: Փառքով կեանք վարելու համար ծնած էր. ինք իր ուղելովը մի կանկ առաւ իր ընթացքին մէջ. իր նոր վաստըկած համբաւը՝ իր բանաստեղծ ըլլալու փափաքը կրցա՛ւ մի լեցունել. կամ թէ մէկ այլանդակ մտածութեամբ մը՝ իր տղայութենէն անդին անցուցած կեանքը երևան չի հանե՛ց, կամ թէ տասուիրեք տարու չեղած մեռա՛ւ մի. ասոնք են ամենուն հարցուցածը, բայց մարդ ալ գիտնալիք չունի:

Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ անուանի կատակերգակի մը զաւակ էր: Ա՛ս կատակերգակը խելացի մարդ մը ըլլալէն զատ, վարուցը կողմանէ ալ պատուաւոր քաղաքացի մըն էր, ու գիտութեամբ ալ նշանաւոր էր. մեծ հոգ ըրաւ իր զաւակը աղէկ կրթելու. տղան թէպէտ օրը իրեք ժամէն եւել ուսման չէր պարապեր, բայց հինգ տարու որ եղաւ նէ՝ շատ լեզուներ գիտէր, ու զարմանալի դիւրութեամբ ոտանաւորներ կը շինէր. ութը տարու էր՝ Յոյն ու Լատին մատենագիրները կը հասկընար. բայց որքան որ իր գիտցածները տարիքին նայելով զարմանալի էին, աւելի զարմանալին ան էր, որ ինչ առաջարկէին իրեն, վրան ամենեւին չի մտածելով բանաստեղծութիւն մը կը շինէր:

Օրինակի համար, անգամ մը Մոնմօռանսի դքսուհիին քովը գտնրվելով՝ դքսուհին հարցուց ասոր թէ իր վրայ ամենէն քիչ հաւնելու բանը ո՞րն է: Ութը տարու բանաստեղծը իսկոյն մէկ գեղեցիկ ոտանաւորով մը պատասխան տուաւ անոր: Ոտանաւորին միտքը սա էր:

«Շատ զարմանալի են քու հաղուագիւտ բարեմասնութիւններդ. շնորհքը, առաքինութիւնը և ամեն կերպ գեղեցկութիւնները մէկզմէկու հակառակ քու վրադ լեցուելով քեզ անզուգական մէկ մը ըրեր են: Ինչո՞ւ մեր բանաստեղծներուն վարպետութիւնը չունիմ ես. ո՛վ պատկեր Աստուածոց, ամենասիրելի դքսուհի, շատ կը փափաքէի քու զմայլեցուցիչ գեղեցկութիւնդ և մանաւանդ քեզ պաշտելի ընող առաքինութիւնդ հռչակել. բայց իմ տըկար ձայնս ալ քեզի չորս բառով կրցաւ զուրցել թէ՝ քու երջանիկ ձիրքերուդ մէջէն ամենէն պզտիկը՝ դիւցազունի աղջիկ, կնիկ ու մայր ըլլալն է»:

Ես համառօտ ու զարմանալի բանաստեղծութիւնը ան ատենվան օրագիրները անցաւ, ան ատենէն 'ի վեր տը Պօշաթօյին բանաստեղծութեան համբաւը ելլել սկսաւ: Լուտովիկոս չորեքտասաներրորդին մայրը՝ Աւստրիացի Աննա Թագուհին, աս կարգէ դուրս տղան տեսնել ուզելով՝ Լուվը բերել տրվաւ անիկայ ու պզտիկ ձգելու համար Իտալէրէն ու Սպանեօլի լեզուով բառեր հարցուց անոր՝. տղան իր սովորական քաղցրութեամբն ու խելացի պարզութեամբը երկու լեզուովն ալ պատասխան տուաւ անոր, անանկ որ Թագուհին արմենալով անոր անանկ դիւրութեամբ ու ճիշդ խօսելուն վրայ, հարցուց անոր: Ինտո՞ր կրցար ատ տարիքիդ մէջ այդչափ գիտութիւն ու խելք ունենալ:

«Ո՛հ, ըսաւ Ֆրանչիսկոս, մէկ մարդ մը երկրի Աստուածներուն հետ նստի ելլայ նէ՝ անհնարին բան է որ խելացի չըլլայ»: Թագուհին շատ մը պագաւ սիրեց անիկայ ու կատակերգակին տղան սեղանը առաւ. ետքը շատ պարգևներ տալով թող տուաւ զանի:

Նոյն ատենները Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ շաքարեղէն շինող մէկու մը աղջկանը՝ որ Կարթինալ Լըմօանին դպրատանը դիմացը կըլլար, սա չորս տող ոտանաւորը խրկեց, որուն մէջ աս տղին զուարճախօսութիւնն ու քաղցրութիւնը զարմանալի է:

Ես գիտեմ, դուն շատ հաւնըվելիք բաներ ունիս. հրեշտակի պէս կերգես, կը խաղաս ու կը խօսիս. երանի

էր ինծի թէ որ քու սէրդ վաստըկէի, և մանաւանդ շաքարեղէններդ ու նարնջի ծաղիկներդ:

Ան ժամանակի մեծամեծները ամենն ալ կուզէին որ ասզարմանալի տղան իրենց սեղանակից ընեն: Մազարէն կարդինալն ալ՝ որ ան ատենվան գլխաւոր իշխանն էր, իր տունը բերել ուզեց ասբանաստեղծը, որուն վրան ամեն մարդ զարմանալով կը խօսէին. բայց Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ՝ որքան որ ժողովուրդին մէջ իր համբաւը ելած ալ էր նէ՝ վախկոտ էր: Աւստրիացի Աննա Թագուհին անիկայքովը բերել տուած ժամանակը, Թագուհիի մը պէտք եղած կերպով չի վարվելով՝ տղան իր համարձակութիւնը չի կորսնցուց, ու իր միտքին ուժը կրցաւ ցրցունել: Բայց Մազարէն՝ Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ բերել տուած ժամանակը մեծ փառք ցուցուց անոր. ուստի երբոր ծաղկահասակ բանաստեղծը ան շքեղ ու ահաւոր պալատը մտաւ՝ դող ելաւ ու շուարած կեցաւ. Շատ աղւոր աղւոր խօսքեր ըրին իր հետը, ինքը բառ մը անգամ չի կրցաւ գտնել որ անոնց պատասխան տար. բայց Մազարէն իշխանին Հօրթանսիա տը Մանսինի անունով շնորհալի քեռորդին, տը Պօշաթօյին ականջն 'ի վար քաջալերելու խօսքեր ընելով՝ յորդորեց անիկայ որ ունեցած համբաւը չը կորսընցունէ. և անանկ անուշութեամբ խօսեցաւ՝ որ տղան քիչ մը համարձակութիւն առնելով անոր առջին կամացուկ մը սա նոր ոտանաւորը ըսաւ:

Այսչափ փառքը, շիտակը զուրցեմ, իս դող հանեց ու ապշեցուց. խելք կը փնտռեմ ու կը նայիմ չէ մնացեր. ցաւեցէք խեղճ վիճակիս վրայ, որովհետև հոս տեսածներս խելքս առին. ալ ինտո՞ր խելք կրնայ մնալ իմ վրաս:

Հօրթանսիա ասոտանաւորը Պօշաթօյին բերնէն առնելով՝ բարձր ձայնով կրկնեց բազմութեան առջին. ու Պօշաթօյին բարի համբաւը՝ որ քիչ մնաց իր վախկոտութեամբը կը կորսընցունէր կոր, հոն գտնըվող մեծամեծներուն ծափ զարնելովն ու դովութիւններովը իր առջի ունեցած փառքին մէջ հաստատուն մնաց:

Պօշաթօյին վրայ զարմանալու բանը չէ թէ իր տարիքին նայելով ունեցած խելքին ու մտքին զարմանալի յաջողակութիւնն էր, հապա բանաստեղծական ոգիին հետ զուարթ պարզութիւն մըն ալ ունէր, ան էր: Պարապ տեղը մեծ մարդու մը տեղ կը դնէին անիկայ. վասն զի ոչ ծանրէն կը քաշէր զինքը և ոչ ալ կը հպարտանար. իրմէն բանաստեղծութիւն մը ուզէին նէ՝ մարդավարութեամբ ու մեծ փոյթով կը շինէր կու տար. անանկ բան մը ապսպրվելուն պէս իրեն՝ կը նայէր որ շինէ լմնցունէ: Երբոր կը լմնցունէր՝ կը սկսէր վազվռտել ու խաղալ, կարծես թէ զուարճութիւն մը կը սեպէր իրեն՝ իր տղայ ըլլալը յիշել և ուրիշներուն ալ միտքը ձգել:

Օրվանը մէկը երբոր իրեն խաղասիրութիւնը երեսը կուտային ըսելով թէ տարիքիդ համար հոգ չէ, բայց քեզի պէս դերազանց միտք ունեցողի մը չի վայլեր, Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ խնդաց ու ըսաւ:

Թէ խաղի համար և թէ ոտանաւորի համար ունեցած եռանդս մէկ է, որովհետև պէտք է որ իմ հասակիս վայլածն ալ ընեմ: Թէպէտ բանաստեղծ մըն եմ ես, բայց դեռ տասը տարու տղայ մը ըլլալուս՝ ես ալ գիտեմ որ մէկ խաղի գնտակը շատ գեղեցիկ երգերէ ալ հաճոյ է ինծի:

Ընդղիէրէն սորվելու մեծ ջանք ունենալով՝ ազաչեց հօրը որ քանի մը ամիս երթայ Ընդղիա կենայ ու Ընդղիէրէն լեզուն աղէկ մը սորվի, որ ան ատենվան գիտուններուն մէջ գիտցող շատ չէր գանըվեր: Ուստի Գաղղիայի դեսպանին հետ ելաւ գնաց և ինչպէս որ Գաղղիայի մէջ ամենուն սիրելի եղած էր՝ հոն ալ Կրօնվէլի պալատին մէջ անանկ սիրելի եղաւ ամենուն, որ պալատին մէջի մեծամեծ տիկինները գիրկերնին կառնէին ասիկայ ու անանկ կը սիրէին. վասն զի գիտես թէ սիրուն տղին քով ինքըզինքը սիրցունելու զօրութիւն մը կար: Տարիքն ալ թէպէտ տասուիրեք կար, բայց հասակը ինը տասը տարու տըղի հասակ էր:

Միւզ տը Պօշաթօ անունով շինած գիրքը բոլորովին

անուանի ըրաւ զինքը. բոլոր Եւրոպայի մէջ իր անունն էր խօսվածը. Տղին խելքը միտքը բան սորվելու ետևէ ըլլալով՝ աչքը Երևելքի կողմերը տնկեց. ուստի ելաւ նաւով Փրիմուտ գնաց՝ Օքսվօրտացի երկու գիտուն երկրաչափներու հետ, որ Պարսկաստան պտըտելու կերթային: Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօյին վրայօք դիտցրվածը այսքան է. ոմանք կը կարծեն որ նաւաբեկութեան հանդիպելով կորսրված է. ոմանք ալ կը կարծեն որ ծովասպատակներու ձեռքը ի յնալով՝ ծախուելու համար Թունուզ կամ Ճեզայիր տարված պիտի ըլլայ: Շատերն ալ կըսեն թէ Ֆրանչիսկոս տը Պօշաթօ ողջ առողջ Պարսկաստան հասաւ ու հոն իր միտքին սրութեամբն ու յաջողակութեամբը անուանի ըլլալով՝ Եւրոպայի անունը ձգեց, Երևելեան անուն մը դրաւ իրեն, ամենևին միտքը չի բերաւ որ մինակ Գաղղիայի երևելի բանաստեղծներուն կարգը անցնիլը շատ մեծ փառք է մարդու մը. ու միշտ բանաստեղծութեան ետևէ ըլլալով՝ մեծ ջանք ըրաւ որ Շահիպի մեծ բանաստեղծին գեղեցիկ ոտանաւորներովը անուանի եղած լեզուին մէջ ալ իր անունը հռչակվի:

ՄԻԼՏՕՆ

Մեր հոս պատմելիքը՝ մինակ մեծն Միլտօնի տղայութեան ժամանակի մէկ բանն է: Ես մեծ բանաստեղծը՝ որ Հոմերոսին պէս կոյր ու Տանդին պէս խելացի էր, մեռած ատենը չէր գիտեր որ օր մը իր հոյրենիքը զինքը իր մեծ մարդոցը կարգը պիտի անցունէր: Ուստի ապագայէն չը յուսահատելու համար՝ միտվընիս բերենք որ Դրախտ Կորուսեալ ըսված բանաստեղծութեան հեղինակը աննշան բանաստեղծ մը սեպված էր իր ժամանակակի ցներէն, ու Ընդզիան Միլտօնին մեռնելէն շատ տարիներ

ետքը ան աստուածային բանաստեղծութիւնը իր ազգային հարստութեան կարգը անցուց : Միլտօնի կենդանութեան ատենը Դրախտ Կորուսեալին հաղիւ թէ մէկ քանի հատուածը կարդացող կը գտնըվէր, և ասա դպրատան վարժապետին զարմանալի ոտանաւորները աչքէ անցունողներն անգամ վճռեցին թէ աղէկ չէ : Ուստի դուք որ փառք ստանալու ազնիւ փափաքը ունիք սիրտերնուդ մէջ, դուք որ ձեր կարողութեանը նայելով կրնաք աւելի հեռուն երթալը միտվընուդ անցունել, կէս ճամբան մի՛ կայնիք. վասն զի մարդ ձեզի ըսելիք չունի թէ դացած ճամբանիդ աղէկ է ու դուք ալ շատ աղէկ կերթաք կոր : Դացէք, դացէք ու մի՛ յուսահատիք. թէ որ հիմա ձեզի գովութիւն տրվող չի կայ նէ, միտվընիդ բերէք որ Միլտօնի մեռնելէն կէս դար ետքը արձան տնկեցին իրեն :

Միլտօն անանկ գեղեցիկ ու անանկ պարկեշտ էր, որ Քրիստոսի դպրոց ըսված դպրատան մէջը իր աշակերտակիցները իրեն գեղեցիկ կոյս կը կանչէին :

Մաղերը գլխուն չորս կողմէն լայն լայն դանգուրներով կախված մինչև թիկունքները կը հասնէին. աչվըներուն մէջ սրտին բարութիւնը կը փայլէր ու դեղնած երեսները երբոր իրեն մէկ պզտի գովութիւն մը տային նէ, խսկոյն համեստ կարմրութեամբ մը կը կարմրէր. որով ալ աւելի կաղւորնար :

Ըմառվան մէջ, օր մը Միլտօն շատ մը պտըտելէն ետքը, յոգնած՝ մեծ ճամբու մը մէկ կողմը ծառի մը տակ պառկեր քնացեր էր: Երկու կնիկ կառքով այս ճամբէն անցնելով՝ ասա ուսումնական տղին գեղեցկութեանը վրայ զմայլած՝ կառքը կայնեցուցին, վար ինջան ու քովը դացին որ մօտէն աղէկ մը տեսնեն զանի : Ըս երկու կնիկներուն մէկը, որ հաղիւ թէ տասնըհինգ տարու կար, քիչ մը ատեն զարմանալով նայելէն ետքը՝ (Միլտօնին ընկերները՝ որ հոն մօտերը պահվըտած, գաղտուկ ասա անձայն տեսարանը կը նային եղեր, անոնք ետքը իրեն պատմեցին) գրիչ մը հանեց ու պահարանին մէջէն ալ կտոր մը թուղթ պատռեց, վրան քանի մը տող բան գրեց, դողդըղալով Միլտօնին ձեռ-

քին մէջը դրաւ : Նոքը սա երկու Ճամբորդ կնիկները կառքը նստան ու գացին : Միլոսնին ընկերները եկան արթնցուցին զինքը, ու եղածը պատմեցին իրեն. ան ալ շուտ մը բացաւ ձեռքի թուղթը նայեցաւ, որ Կառիին բանաստեղծին սա քանի մը տողը գրված էր :

« Դեղեցիկ աչվըներ, մահկանացու աստղեր, քնանալու համար գոց եղած ատեննիդ որ ասանկ սիրուս խոցեցիք նէ՝ բայց եղած ատեննիդ ի՞նչ պիտի ընէք » :

Միլոսնի բարեկամները շատ ինկան հետը սա բանին համար բայց ինքը խառնվեցաւ : Նոքը միտքը դրաւ որ երթայ գտնէ ան կնիկը, որ Իտալացի բանաստեղծին շինած ոտանաւորը ասանկ իրեն վրայ յարմարցուցեր էր : Միլոսնի սա անծանօթ կնկանը պատճառաւը Թասսոյի ու Ռեթրառքայի լեզուները սորվեցաւ. ու մինչև վերջը խելքը միտքը սա կնիկը գտնելու եռևէ ըլլալով՝ Թողուց Անգղիան ու գնաց Ֆլենովա, Վենետիկ, Հռովմ ու Նաբօլի պտըտեցաւ, ուր այն բանաստեղծութիւներ որ իրեն կուգար թէ ան կնկանը սիրածներն էին, անոնց ամենն ալ կարդաց. ասանկով բանաստեղծ մըն ալ ինք եղաւ. ուստի կընամըսել որ այն ամառվան մէկ օրը մեծ Ճամբուն վրայ ծառին տակը այն դիպուածը չը պատահեր նէ, Անգղիան Դրախտ Կորուսեալը չը պիտի կրնար տեսնել :

Փառք ան անծանօթ կնկանը, որ անոր քունը առիթ առնելով մեծ մարդ մը ըրաւ դանի :

ԹԱԴՈՒՀԻ

Ա

Լանկայի մեծ փողոցին մէջ, աջ կողմը նեղ մութ փողոց մը կայ Նալանդ ջէթուը անունով, որ Մէ ֆերայ կը տանի. Այս փողոցին մէջ քիչ մ'առաջ երթալով, ձախ կողմը կը գտնվի ֆորբիշէ անունով անել փողոց մ'ալ, ուր

հաղիւ իրեք չորս տուն կը գտնուի՝ հին տուններեր Եկեղեցիներուց 15դ բաժնին գլխաւորին (15 օրթանին չորպաշը) տատցուածքն ըլլալով, հիմա ալ, մեր տառած տեղերկութեանց նայելով, անոր աղջկանը ժառանգութիւնը։ Այս տուներուն բնակիչներն ալ Հայեր և Յոյներ էին և են մինչև յարդ. և աղքատ մարդիկ ըլլալնին է որ հոն այն նեղ ու մութ տեղը կը բնակին տուներուն վարձքը ուժան ըլլալով. այն տուներուն մէջ, ուրկէ երկինք տեսնելու համար, մարդ գլուխը պատուհանէն դուրս հանելու է. ուր արևը վարկեան մ'անգամ այցելութիւն չընէ տարեցոյն մէջ. ուր վերջապէս առողջ օդ մը չը հրուիր պատուհաններէն ներս և ամեան էն տաք օրերուն մէջ անգամ տաղը ջրոտ է, այնչափ որ խոնաւութիւնը կը տիրէ։ Այս տունները քիչ վարձք բերելուն համար, տեղերն ալ ամեն տեսն անհոգ եղած են անոնց նորոգութեանը. որով տուներուն գրեթէ ամենքն ալ հինցած, փրած ու փլելիկած վիճակի մը մէջ են. սանդխոց ո՛ր աստիճանը կայ որը չը կայ, պատուհաններուն փեղկերը կոտրտած, տախտակամածներուն տախտակները իրարմէ հեռացած ու մէջ տեղերնին բացուած, յեղունները ո՛րը մէջ տեղէն ուռած, ո՛րը աջ, ո՛րը ձախ կողմին խոնարհած, տուն մը քովի տանը վրայ պառկած, վերջապէս այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ չըսորվող մը այս տուներուն մէջ կը վախնայ մտնելու կամ քալելու, ուր մնայ բնակելու։

Թշուառ ու չքաւոր ընտանիքներ այս տուներուն մէջ, ինչպէս ըսինք, ուժան ըլլալուն համար կը բնակին՝ իրենց առողջութիւնը իրենց մարմինը չարաչար աշխատցընելնուն ստանալով, և շատ անգամ ալ այն փոքրիկ դրամն իսկ ամուզլխին վճարելու կարող չ'ըլլալով, իրենց չափազանց խնայութեան և չարաչար աշխատութեանց հակառակ. և այս ու ասոնց նման թշուառներուն սիրտը արիւնով կը լեցնեն տանուտեարց կծու խօսքերը և սարսափելի հայհոյանքը։ Խեղճերը զարդարանքն ինչ է չը ճանչէլէն զատ, շատ հեղ ամենահարկաւոր պէտքերնին ալ զանց կառնեն՝ այն փոքրիկ դրամարը վճարելու համար։

Ընձերնին ցուրտին վնասներէն պահպանելու չափ հագուստ չեն շիներ, հացավաճառին դաժանադէմք մը առնելն ու սոսկալի կերպով զիրենք վատահամբաւելը չը տեսնելու և չը լսելու և այլոց լսել չրտալու համար : . . .

Ուստի ազնիւ երիտասարդնե՛ր, փափկասուն օրիորդնե՛ր, չը մոռնանք մեր երջանկութեան մէջ այսպիսի խրդձալեաց վիճակն ալ. յիշենք այս և ասոր նման տեղեր բնակող մի և նոյն Արարչին ստեղծած մեր եղբայրները ու քոյրերը. և անոնց կարեկից ըլլանք : Ամառը դաշտերն ու լեռները պտըտելով զովացած ու զուարճացած ատեննիս, յիշենք այն բանտանման տուներուն դռնէն ամիսն անգամ մը եկեղեցի և չորս հինգ ամիսն անգամ մը բաղնիք կամ տուն մ'այցելութեան երթալու համար դուրս ելնողները : Մեր զուարճութեանց մէջ [վայրկեան մը միտքերնիս բերենք աղեկատին առջև ծունկ չոքած, տարեաց բեռին ներքև ճընշըված պառաւները, և մազերուն վրայ կորացած ծաղկահասակ օրիորդները. որոնց գլուխը արտասուաթոր աչքերով Աստուծոյ փառք տալու համար՝ միայն կը վերնայ. միտքերնուս չը հանենք այն կորովի, հաստաբազուկ և գեղեցիկ երիտասարդները, որ առտուն մենք դեռ քնացած ատեննիս կ'սկսին երկաթը ծեծելու կամ քարը տաշելու կամ փայտը բորելու և իրիկունը ուշ ատեն քրտինքնին ձեռքովնին սրբելով, տուն դարձած ատեննին ալ՝ իրենց հայրն ու մայրը դոհ ընելու չափ վարձք մ'ստացած չըլլալնուն համար սիրտերնին գունդ կելլէ : Յմեռը Թոնիրին գլուխը կամ վառարանին բոլորտիքը նստած, խաղերով կամ շաղակրատութեամբ անցուցած ժամերնուս բաժին մ'ալ հանենք մեզի և գուցէ մենէ ալ աւելի մեր Տէրոջ սիրելի եղող մեր նմաններուն վրայ մտածելու. որոնք իրենց մարմինը տաքցընելու համար, անկողինին բարակ ծածկոցին մէջ պըլլըված՝ ասեղը աչքերնին խօթելով, հողէ կանդեղի մ'աղօտ լուսո՛վն կար կարելու կամ բան բանելու կը պարապին : Երբոր մեր ծնողաց քով հանգիստ նստած ենք, աչքերնիս մէյմը այն սպասաւորներուն ու աղախիններուն վրայ դար-

ցընենք, որոնք իրենց ծնողաց բեռ չբլլալէն զատ, անոնց օգնող ալ ըլլալու համար, անոնց քաղցր կենակցութիւնը թողած ու մեր տուներուն մէջ մեզի ծառայելու են եկած. և որոնք երբեմն երբեմն մեր խիստ ու կծու խօսքերուն իրենց աչքէն բղխեցուցած արտասուքը իրենց զոգնոցովը կը սրբեն: Յիշենք այս ամեն կարգի թշուառները ու անոնց օգնելու կամ դէթ զանոնք սփոփելու փութանք: Գորովալից ծնողքնե՛ր, մենք՝ որ մեր զաւկըներովը շրջապատված, մէկին կանխահաս խելքին վրայ կը զարմանանք, միւսին դեղեցկութեանը վրայ կ՚զմայլինք, երրորդին թոթովելուն վրայ կը խնդանք, չորրորդին առաջին քայլին վրայ կ՚ուրախանանք, չը մոռնանք այն ծնողքներն ալ, որ իրենց որդւոց այս կատարելութեանց վրայ արտասուք կը թափեն: Մէկ կողմէն անոնց մեծնալն ու բազմանալը, միւս կողմէն իրենց ծերանալն ու տկարանալը տեսնելով, զանոնք պահելու անբաւականութիւննին կ՚զգան ու այրած սրտով կը նային անոնց վրայ: Երբ մեր տղոց ամեն պէտքերը հոգալէն ետև, անոնց զուարճութեանց դեռ ինչ կը պակսին կը փնտռենք՝ այն ատեն քիչ մ՚ալ՝ աղքատին տղուն ինչ հարկաւոր բանէ զուրկ ըլլալը փնտռենք: Առատագութ և բարեսիրտ մայրե՛ր. մեր որդւոց ամեն խնամք տարած ատեննիս, անխնամ աղքատիկներն ալ չը մոռնանք. մերինները մավուն փայտէ կամ ընկուզինիէ օրանի մէջ պառկեցուցած ատեննիս՝ լաթի տաշտին մէջ առանց խանձարրոց պառկող մանկիկն ալ յիշենք. երբ մերինները չը մսեցունելու համար մուշտակ մուշտակի վրայ կը հագցընենք մտածենք այն տղայոց վրայ ալ, որ իրենց կուրծքը տաքցընելու համար, միայն իրենց մօրը սի՛րտը ունին . . .

Ո՜վ աղետալից աշխա՜րհ . . . . . .

Բարեկա՛մք. մեզի շատ տուող Աստուածը, շատ ալ պիտի պահանջէ . . . մեր նմանը աղքատ ընող Աստուածը անոնց պահպանութիւնը մեզի յանձնած է. . . անտես չընե՛նք անոնք, ու ձեռքերնուս եկած օգնութիւնը մեծ կամ փոքր չը խնայենք անոնցմէ:

Բ

Սակէ Ալիշա եռասուն և հինգ տարի առաջ։ Ամեան վերջերը այս ափսկիրէ ըսված փողոցին բերնէն երբորդն եղող տանը դուռնը բովի գետնին երեսի սենեկին մէջ, որուր մարը մանելէն երկու ժամ առաջը, կանոնց, երիտասարդ աղջկանց և մանր տղայոց բաղմութիւն մը կայ, ու ինչպէս կրսեն, ամեն ղլխէն ձայն մը կելնէ։ Սենեակը հատնելու վրայ եղած Հրաղին լուսովը դիտած առեննիս կը տեսնենք հին ու պատռատած բաստեռան վրայ, երես չունեցող անկողնի ծածկոցի մը տակ նիհար ու տժգոյն հիւանդ կին մը՝ որ բարձին կութնած նստեր կուլայ. գիրկն ալ, ինը տասը ամսու երեխայ մը. գետնին վրայ ալ երկու ուրիշ կիսամերկ տղայք. մէկը երկու տարու, շորս մը խակ չունենալով, միւսը հաղիւ չորս տարու, ծունկ չոդած երենց մօրը առջև, միաբերան կուրան դողալով։ Սենեկին մէջտեղը հաղիւ տասն և հինգ տարու կայ սգանշելագեղ աղջիկ մը մարած՝ կանակին վրայ գետինը տարածված է։ Այս ծաղկահատակ աղջիկը, որ ամպերու միջևէն փայլող լուսնին պէս իր ցնցոտեաց մէջէն իբրև պայծառ արեգակ կը փայլիր՝ այնչափ գեղեցիկ էր, որ եթէ հին դարուց մէջ աշխարհ եկած ըլլար՝ մարդիկ Աֆրոդիտեայ (գեղեցկութեան դիցուհի) ոսկիէ ու արծաթէ արձաններուը կոչծանելով, ասի՝ անոնց տեղը պիտի նստեցընէին, ու բոլոր աշխարհ ասոր բնակած տաճարը պիտի յաճախէին՝ այս կենդանի Աֆրոդիտէին պաշտօն տանելու համար։

Ասոր բոլորտիքը ժողվված էին քանի մը տարիքոտ և երիտասարդ կիներ, ու երկու երեք նորահատակ աղջիկներ, ամենքն ալ օգնութեան ձեռք մը կարկառած այս օրիորդին՝ արտասուալից աչքերով ու յուսալի դէմքով կը նային. ո՛րը ջուր կը սրսկեր երեսը, ո՛րը անոր պատռատած շապիկին թևերը վեր ութթելով երակները կը շփէր. մէկն ալ սրբոց պատկերաց դլխուն բոլորտիքը նկարված բոլորակաձև

լուսի ճառագայթից նման ասոր գլխուն բոլորտիքը գետնին վրայ տարածված ոսկեփայլ մազերը ժողվեց՝ ու անով այս խեղճին կիսամերկ կուրծքը ծածկեց։ Երբեմն երբեմն ալ թագուհի՛ կը կանչէին առանց պատասխան մ՚առնելու...

Սակայն այս հանդարտ տեսարանը երկար չը տևեց. հազիւ երկու երեք վայրկեան այսպէս մնացած ճնաց այս աղջիկը, որ յանկարծ արթնցաւ, երեսին վրայ դարձաւ ու սոսկալի ու մարած աղաղակներ հանելով, ձիշտ շուներ-ուն ունալուն պէս, և անհասկանալի խօսքեր զրուցելով գետինները կը ճանկռտէր եղունկներովը, փորը վեր կը վերցուներ գետնին կը զարնէր, ու ստէպ ստէպ գլուխը վեր առնելով, բոլորտիքը երեն օգ ու թեան աճապարող այլ շուարած կեցած անձանց կը նայէր՝ աչքերը դուրս ընկած ու սոսկալի նայուածքներով։ Բոստեռան վրայի հիւանդը «վա՜յ, աղջկանս դ-ոյ ըրի՞ն, Աստուծմէ զանա՜ն» ալ-ուայ մազերը փետտելով, ու մարեցաւ։ Աղջիկները վախնալ սկսան, պառաւները «դուրս ելէք, դուրս ելէք, Քրիս-տոս մէջերնիս, մի՛ վախնաք, բան չըկայ» ըսին ու դուրս հանեցին զանոնք։ Պառաւին մէկն ալ սև կողով դանակ մը գտաւ ու բերաւ ու տապալողին գլխուն վերևը գետինը դամեց. սակայն օդուտ մը չըրաւ. աղայք կուլայի կը պօռային, հիւանդը մարած էր, այն թշուառ աղջիկը ու-նալով ու ճուալով գետնէ գետին կը զարնէր ինքզինքը. բո-լորտիքը հազիւ երկու պառաւ ճնացած էր՝ երիտասարդ կիները վախերնուն դուրս փախած էին . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Գ.

Այս աղետալի տեսարանը գաղտնի և մութին մէջ գի-տող բարեսիրտ անձ մը կար, որ քովի տունը հիւանդ մը տեսնելէն ետև, դուրս ելած տտեն այս աղաղակները լսելովդուանը քովի ցանկ պատուհանէն ներս կը նայէր։ Այս

բարի անձը, որ Պօլսոյ մէջ վարպետ բժիշկներ կարի քիչ գտնըված ատեն, տառապելոյ օգնութեան կը հասնէր ու իր փորձերովը վարպետ եղած, շատ թեթև հիւանդութեանց առաջքը կառնէր, և հիմայ թերևս իր մարդասիրութեան հատուցումը կառնէ երկնից մէջ. այն բարեսիրտ սափրիչ մահտեսի Գէորգն էր, շատ աղքատ տառապելոյ երախտաւորը, որ ա՛լ չը կրցաւ համբերել, ու տանը դուռը բաղխեց ներս մտաւ՝ և այն տաղնապող աղջկան քովը վազեց: «Մի վախնաք բան չը կայ, դուք տս մարդին խելքը գլուխը բերէք ըսաւ: Դարձաւ աղջկանը, որ յաւագին աչօք իրեն կը նայէր, «մի՛ վախնար աղջիկս, բան չի կայ, հիմայ կըռընտաս» ըսաւ ու զանի գրկելով, իր ծունկերուն վրայ առաւ, մատը անոր բերանը խօթեց ու «մածուն գտէք» պօռաց: Լերանց գօտիի մը մէկ ձորի մէջ եղած աղաղակին պէս քառասուն արձագանք ունեցաւ այս մածունն բառը ու վերջապէս պառաւներէն մէկը գըլուխը լաչակ, կունակը վերարկու մ'առած՝ մութ տեղը դուրս ելաւ մածուն ճարելու:

Աղջիկը սկսաւ կանանչ կանանչ փսխել և քանի կը փըսխէր նէ այնչափ կը հանդարտէր: Օգնութիւն խնդրող աչքերով կը նայէր մահտեսի Գէորգին երեսը, որ միշտ յոյս տալով այս թշուառ աղջկան, թող կուտար որ իր վրան փսխէ ուզածին չափ, «հոգ մ'ըներ, վնաս չ'ունի, փսխէ՝ փսխէ՝ որ աղստիս»: Կամայ կամայ աղջիկը կարող եղաւ ատեպ կրկնած իր անհասկանալի խօսքը ըսել տալու. «ամա՛ն, ինձի ճար մը, ամա՛ն, ներսիդիս, սիրտս լերդս կ'ելի կոր: Մածունը բերվեցաւ, Մահտեսի Գէորգ զանի առաւ ձեռքը, ու տրդալ մ'ալ զանել տալով, սկսաւ զանի այս աղջկան կերցընել, միշտ իր ծունկերուն վրայ ունենալով զանի:

Այս վայրկեանին տանը դուռը բաղխըվեցաւ, ու բացված ատենը երկու թեւէն մէկ մէկ երիտասարդ մոտած՝ գինով մը ներս մտաւ պօռալով կանչվռտելով. ու կուղէր իր ընկերներուն հետ այն սենեակէն ներս մտնել, ուր հիանդ մը նոր խելքը գլուխը ժողված՝ երեխային կաթ կու-

տար, երկու մանկիկներն ալ քովը ծածկոցին տակ առած կուլար. ուր ծաղկահասակ օրիորդը անոր ստքերուն դին տարածված մածունը ներս կ'ընդունէր ու կանանչ ներկած իսկոյն դուրս կուտար, ու երախտագէտ աչքերով իր բժիշկին երեսը կը նայէր. ուր առջի բազմութիւնը նորէն հաւքրված, դէմքին վրայ ուրախութիւնը կը փայլեցընէր: Գինովը համոզեցին, որ քովի սենեակը երթայ՝ հակառակ ընկերներուն փափաքանաց, որոնք ետքը այն եղելութեան տեղեկացած, մտածելով և ապշելով դուրս ելան տունէն ու գացին: Կը շարունակվի:

ԼՈՒՍՆԻ ՓՈՂՈՑԸ

ԵՐԳԱԽԱՌՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Շարունակութիւն*

Չօտօռէյլ

Ես քու վարմունքդ կը հարցընեմ կոր. գիտեմ որ Լիոնի մէջ էիր. այսչափը ինծի բաւական է... կ'զբօսնէիր քու հօրաքեռդ ժառանգութիւնը ձեռք բերելու... ամենն ձեռք բերելու... ամենևին չեմ նախանձիր ատոր... ընդհակառակն քեզ կ'ստիպեմ այդ զբօսանքը գործքի դնելու:

Տ. Չօտօռէյլ

Կը կարծես թէ այդ զբօսցնող բան մ'է... այնպիսի գործեր որ չեն լմննար... մէկ հօրեղբօրորդի մը Պ. Շըվիյլառ, որ դուրս գացած է, ու զանի սպասել պէտք է, առանց խօսելու ձամբորդութեան ձանձրութեանց վրայօք...

* Տես թիւ 17

կին մը առանձին... Ա՜հ, Պ. փառք տուր իմ բնութեանս համար. վասն զի, վերջապէս, երիտասարդ եմ, գեղեցիկ, սիրուն և հանճարեղ:

ՕՖՕՐԷՅԼ

Ես ամե՞նն ալ

Տ. ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Կը տարակուսի՞ս

ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Ոչ, չեմ տարակուսիր. այլ կը հաստատեմ... այո դուն աս ամենն ալ ես... կը հաստատեմ

Տ. ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Ու կարծես թէ ձեռքս առիթ մը չանցա՞ւ... ամենը մէկդի՝ ետ դարձած ատենս, կառքին մէջ մէկ երիտասարդ մը կար...

ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Օ՜, օ՜, օ

Տ. ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Խիստ գորովալի, խիստ սիրուն

ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Օ՜հ օ՜հ օ՜հ

Տ. ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Ապահով եղիր... պատիւը, պարտաւորութիւնը, պայմանները, ... Եւ ասոնցմէ զատ, ինքն ալ ինծի անհաճոյ երևցաւ... ուստի ես միայն քե՛զ կը մտածէի... միայն մեր տղա՛ն կը մտածէի... ինծի գրեցիր որ այսօր պիտի գայ...

ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Իրաւցընէ... մանկիկը այսօր պիտի բերեն... կաթնատուն այսօր զանի պիտի բերէ:

Տ. ՀՕՖՕՐԷՅԼ

Սիրելի՝ որդեակ. բոլոր իմ ուրախութի՛ւնս... բոլոր

իմ յոյսս ...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Երկու տարու եղաւ, ու մինակ կը քալէ. ահա՛ ներկա-յին համար. ետքը, զանի իմ տեղս պահակապահ զօրք կ'ընեմ. ահա ապագային համար ալ:

Տ. ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Գալու վրայ է՝ մենք ալ սպասաւոր չունինք. տղայ մը կ'եւելնայ, սպասաւոր մը կը պակսի ...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Սա Ա նդուանէթը նորէն առնէիր...

Տ. ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Դեռ կը համարձակիս ... երբէք, պարօն, երբէք ... ես ուրիշ մը կրնամ գտնել ... ես հիմայ իմ ծանօթնե-րուս տունը կը վազեմ:

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Վազէ, Էկլանդին

Տ. ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Ահ, Շօտօռէ՛յլ, իմ առջի էրիկս ինծի ...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Բայց քեզի զգեստցու պիտի գնեմ ...

Ի միասին

Տ. ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Խորհէ խորունկ,
Հիմայ մինչուկ
Համբերեցի
Բաւ է քեզի
Թէ չէ օր մը
Կառնեմ ես վրէժը

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Ա՛հ, ինչ տաղտուկ

Եւ ինչ անձուկք
Քեզմով բերի
Բայց կը պարտի.
Ասա խոհեմը
Գործածել սեր քիչ մը

Տ. Շօտօտէյլ

Կզգամ իմ բնութիւն
Դառն յամեն վայրկեան

Շօտօտէյլ

Զգեստի մ'անուշ գոյն
Դեղքափ է դառնութեան
Դարձեալ կրկնութիւն :
Խորհէ խորունկ, եւայլն:
(Տ. Շօտօտէյլ դուրս կելնէ):

ՏԵՍԻԼ Գ.

Շօտօտէյլ

Ա-անգին : Խե՜ղճ կին. շատ զէշ կը վարվիմ հետը. կը կարծէ թէ Ընթուանէթէն յափշտակված եմ. և ես զանի այս մոլորեալ կարծիքին մէջ կօրեմ ... ո՛չ խոհանոցի աղախինի մը ոտքը չեմ վատներ ես իմ խունկս ... սէրը խոնարհիլ չը սիրեր. իմ պաշտածս ինէ վեր է ... երբարդին մէջ, դատիկոն մ'աւելի բարձր : Տ. Օէնոբիա... բաճկոն շինող մը ... Այս արհեստը ինծի կը թըւի թէ կնոջ մը համար վայելուչ է ... Ընցած օր 'ի միասին կ'ելնէինք սանդուխքէն վեր, ան առջևէն ես ետևէն՝ իր ոտքերը, ինծի սա խորհրդածութիւնը ընել տրվին : Որովհետև այս կինը այսչափ գեղեցիկ ոտքեր ունի՝ բաժկոնի կարօտութիւն պիտի ունենամ ... և այս առթով անոր քովը գացի :

Բոցավառ իմ սերս ծածկելով:
Շինել տուի այս իմ հագած.
Թեթեւ փափուկ իր ձեռքերով.
Ինձ ջափ առաւ եւ այ դողաց.
Առանց իրեն տալու կասկած
Շինել կուտամ միշտ բաճկոններ
Եւ կը ծածկէ անոր կարածն
Եւ իմ սիրտս ու իմ խորհուրդներ:

Ինքնիրեն Ցն. Զենոբիա կանչել կուտայ... այս անունը ինծի կասկածելի է... վեց ամիս է որ հոս կը բընակիմ միեւնոյն տան մէջ, ամենեւին էրիկ մը չտեսայ... միայն գիշերի հագուստ մը տեսայ... ահա այս՝ որ նեղութեան մ'ատեն ինծի վաճառեց որ ես ալ լանցընել տուի... բայց ասս հագուստը որուն է... ահա խնդիրը... ես զանի այրի միանգամայն և աղջիկ կը համարիմ... ասս ալ եւել ազէկութիւն մ'ունի... իմ կինս հոս չեղած ատեն, ամեն օր իրեն ծաղիկներ կը տանէի, և աշխատութեամբ, երկայնմտութեամբ արդէն իրմէն ստացայ... երկու բաճկոն շատ սուղ... բայց ասոր փոխարէն՝ շատ նեղ... հո՛գս. բաճկոններ շինել տալը շարունակենք, հիմա ալ Իկլանդինին զգեստցու մ'առնելու վաղենք:

ՏԵՍԻԼ Դ

Ճօտօռէյլ, Զենոբիա

զենոբիա

Խորէն՝ գալով: Ա՛հ Պ. Ճօտօռէյլ...

ճօտօռէյլ

Ի՞նչ. դո՞ւք էք, գեղեցիկ բաճկոնակար, ե՞ս եմ ձեզ հոս քաշելու պատիւն ունեցողը:

զենոբիա

Դո՞ւք... շատ բան...

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Ինչո՞ւ չէ՛ ... մագնիսը զերկաթ կը քաշէ ... ես մագնիս եմ, դուք ալ երկաթ էք ինծի համար

ՊԷՆՈՔԻԱ

Տէ՛ տէ՛, ... ես ադ խօսքերդ մտիկ ընելու չ՚եկայ ... ես Տ. Շօտօռէյլին հետ խօսել կուզեմ։

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Իմ կնո՞ջս ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Իմացայ որ եկեր է

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Այո՛, ափսոս ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ի՞նչ կը ցաւի՞ք կոր ... անանկ շնորհալի կին մը ... Թէ որ անոր տեղն ըլլայի ...

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Շատ կ՚ուզէի ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ըհ, ըհ. սա Թիթեռնիկը նայէ ...

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Ահ, ի՞նչ խենդ ես, ահ, ի՞նչ խենդ ես ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Հերիք Պ. հերիք. կ՚աղաչեմ որ սահմանէն դուրս չ՚ելնէք ...

ՉՕՊՕՐԷՅԼ

Ի նչ սահման ... իմ սահմանս քու սիրտդ է. ես ալ անկէ չ՚եմ ելնել ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ո՞հ, ի՞նչ ծաղրածու է...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Այս իրիկուն ձեզի ծաղիկ պիտի բերեմ... ծաղիկը կը սիրէ՞ք մի...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Այո՛. բայց զանի բերող բունը չեմ սիրեր...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Սատանա՛յ...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Եւ ձեզ կ՚աղաչեմ ձեր բնակարանին մէջ մնալու. արդէն շատ կատակ ըրի ձեզի հետ... մարդիկ սնոտի կասկածներ կ՚ընեն, և եթէ տակաւին շատ յաճախէք իմ բնակարանս, տունէս կ՚ելնեմ...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Այս տունը կը թողո՞ւք...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ամենևին չեմ ուզեր հոս մնալ... սենեակ մը, ուր կէս օրին անգամ լոյս չ՚է... տանը զուռը իրաւ ծառուղիին վրայ է՝ աղէ՛կ, բայց պատուհանները փողոցին վրայ կը նային:

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Իմիններուս պէս, լուսնի փողոցին վրայ. Արևը խիստ քիչ կ՚երևնայ հոն՝ թերևս իր ամուսինը տեսնալու վախով... կը հասկընամ այս մէտէյօրային վարմունքը...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ես շատուց ելած էի տակէ, եթէ մէկ անձի մը...

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Մէկ անձ մո՞...

ՊԷՆՈՔԻԱ

Որուն վրայօք լուր չեմ առներ կոր . . .

ՇՕՓՕՒԷՅԼ

Երիկ մարդ մը . . .

Ա՛հ, Պ. շատ տաժանելի վիճակներ կան համեստ և դիւրազգաց հոգւոյ մը համար . . .

ՇՕՓՕՒԷՅԼ

Թշուա՜ռ կին. սիրտս կը շարժի . . . ընդունեցէք բարեկամի մը մխիթարութիւնները և փափուկ օգնութիւները . . .

ՊԷՆՈՔԻԱ

Օգնութիւնն՜ը . . . ես մարդու կարօտութիւն ունի՞մ մի . . . ես ստակ կը վաստըկիմ, Պարօ՛ն, ես սպասաւոր մը կրնամ բռնել . . . և որովհետև դուք Ընդուանէթին ճամբայ կուտաք՝ եկայ որ Տն, շօտօռէյլէն անոր վրայօք տեղեկութիւն առնեմ:

ՏԵՍԻԼԵ.

Նոյնք, Ընդունէդ

ԱՆԴՈՒԱՆԷԹ

Խորէն: Վա՞յ . . .

ՇՕՓՕՒԷՅԼ

Ինփրէն Ընդուանէթը . . . հա՛յ չար . . . ասա գէշ եկաւ (բարձր) կնոջս տեղը ես ձեզի տեղեկութիւն տամ՝ Ընդուանէդը ձեզի ամենևին չը յարմարիր:

ՊԷՆՈՔԻԱ

Բայց ինչո՞ւ համար

ՇՕՓՕՒԷՅԼ

Հետաքրքիր է. շատախօս է, լիրբ է, և շատ ածուխ

կը վառէ

ՊԷՆՈՔԻԱ

Տես ինչե՛ր կը զբուցէ

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Ասկէ զատ վարմունք մ՝ որ . . . երիտասարդի մը հետ ալ նենգութիւններ ունի . . .

ԱՆԴՈՒԱՆԷԼԻ

Սուտ է . . . Տիկի՛ն մտիկ մ՝ ընէ՛ք

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Ինքիրեն Վա՛յ, հոս է եղեր . . .

ԱՆԴՈՒԱՆԷԼԻ

Ի՛նք է Տիկի՛ն, որ ինծի ճամբայ տրվելուն պատճառ կըլլայ . . . վասն զի ինք իմ ետևէս կը պտըտի:

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Լ՛ւռ, Ընդուանէ՛դ. գնա իմ զգեստս բե՛ր դուրս պի-տի ելնեմ

ԱՆԴՈՒԱՆԷԼԻ

Իսկ այն երիտասարդին համար, եթէ շատախօս ըլլայի . . .

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Լ՛ուռ, Ընդուանէդ. ես զգեստս ուզեցի . . . և գլխարկս

ԱՆԴՈՒԱՆԷԼԻ

Զգեստդ հիմայ կը տրվի ձեղի Պարօն (աջ կողմի սենեակը կը մտնէ)

ՊԷՆՈՔԻԱ

Ա՛հ, Պարօնը իր աղախիններուն հետ կիյնա՛յ

ՇՕՓՕՐԷՅԼ

Մի՛ հաւտաք . . . մի՛ հաւտաք անոր (իր գիշերի զգեստը հանելով) ներեցէ՛ք, իմ գեղեցիկ դրացիս, ձեր առջև հանվելուս. (ինքիրեն) ուրախ եմ հասակս իրեն ցուցը-նելուս:

ՂԷՆՈՔԻԱ

Հո՛գ չէ Ընդուանէդ, ես քեզ կը ճանչեմ ու ես քեզ իմ քովս կառնեմ... Ե՞րբ կրնաս գալ...

ԱՆԴՈՒԱՆԷՆ

Հիմա՛յ, Տիկի՛ն...

ՂԷՆՈՔԻԱ

Ո՛չ, այս իրիկուն... Տն. Շօտօռէյլին իմացուցած ատենս:

ԱՆԴՈՒԱՆԷՆ

Ա՛հ, հոգ չէ, Պարո՛ն, ամօթ է, ձեզի պէս ծեր մը.

ՇՕՏՕՌԷՅԼ

Իր ղեկտը հագած Լը՛ր, Ընդուանէդ... և եթէ մէկը գայ՝ սպասցո՛ւ, ես շատ չեմ ուշանար (ֆլիտրիկը ոեղանին վրէրայէն կառնէ

ԱՆԴՈՒԱՆԷՆ

Աղախին թեպետ եմ
Բայց գիտեմ զիս յարգել
Եւ երբեք չը ներեմ
Ով ուզէ զիս սեւել

ՇՕՏՕՌԷՅԼ

Դանգատներդ այդ դժխեմ
Սկսան ցաւցընել
Հոս ոչ զոք կը տեսնեմ
Որ խորհի քեզ սեւել

ՂԷՆՈՔԻԱ

Այս կռիւս կը գտնեմ
Ծաղրաշարժ ու անվայել
Տէ՞րն է զոր կը պարտիմ
Թէ ծառան պաշտպանել

շօտօռէյլ

Ընդուանէդին: Օ՛ն, սիրելի՛ս, չը սրդողի՛նք

անդուանէլի

Չէ՛ Պարօն, ներսէս չելնե՛ր

շօտօռէյլ

Զէնոբիային: Մնաք բարով, գեղեցիկ Թուխ

զէնոբիա

Երթաք բարով, վտանգաւո՛ր համոզող

Կրկնութիւն երգերուն

(Շօտօռէյլ և Զէնոբիա տարին ետին կանցնին. Ընդուանէդ ալ ամ կողմի երկրորդ դռնէն կելնէ)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՆՈՐԸՏԻՊ ՄԸՏԵԱՆ

ՊԻՆ ՊԻՐ ԿԻՃԷ

Այս հռչակաւոր վիպասանութիւնը Արաբերէնէ Հայերէն գրով Տաճկերէն լեզուի թարգմանուելով հիմակու հիմայ 208 երեսէ բաղկացեալ և ինը հատ պատկերով առաջին հատորը հրատարակուած է, և վերջիններն ալ հետզհետէ պիտի հրատարակուին:

Առնել ուզողները կրնան գտնել՝ Պէյօղլու Երրորդութեան Եկեղեցւոյ փողոցը Պօյաճեան Պ. Մկրտիչին գրատունը. Ղալաթիա Սանտրդճիները Հալէպեան Պ. Յովհաննէսին վաճառատունը. Մէրճանը Յարութիւն աղա Մարգարեանին Գրատունը, և բոլոր գրավաճառներուն քով: Գինն է 15 ղրուշ:

Նաև անցեալ տարուան Մեղուն զատ գիրք կազմուելով Մարգարեան Յարութիւն աղային գրատունը ծախուելու վրայ է:

Տպագր. Ռ. Քիւրքճեան: ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Պօլիս Ֆինճանճլար: Յ. Գ. ՍԸՎԱՃԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եղբայրական սեր.
Բանաստեղծ տղայք Ֆրանչիսկոս տը Պօշարօ.
Միլտօն.
Թագուհի.
Լուսնի փողոցը երգախառն Կատակերգութիւն.
ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Այս լրագիրս ամիսն երկու անգամ կը հրատարակվի, ամէն ամսին կէսին ու վերջին:

Տարեկան գինն է կանխիկ 80 դրուշ:

Ստորագրութեան տեղերն են առ այժմ,

Մեղուին գրասենեակը Մեծ նոր խան. վերի գուռը թիւ 2.

Գրավաճառ Պ. Մարդարեանին և Պ. Պաղտասարին խանութները՝ի Մէրճան չարսու:

Դուրս երթալիք լրագիրներուն ճամբու ծախքը առնողին վրայ է:

Խմբագրին գրված եւ խրկված նամակ կամինչ և իցէ գրութիւն Պ. Մարդարեանին գրատունը պիտի հասնի. ճամբու ծախքը վճարված, եթէ ոչ՝ չը պիտի ընդունվի:

Խոհեմութեամբ և առանց կրից գրված մեր նպատակին յարմար յօդուածները կ'ընդունվին, հեռագիրները եա չը տրվելու պայմանով:

Նորատիպ գիրքէ մը օրինակ մը խրկվի նէ ձրի ծանուցում կ'ըլլվի: